

Մտածեմ՝ սըրտերն այն վըշտագին՝
Ուր կը նըմջեն տարփամքներ հիմ-
Սառած է հոն ամէմ սի շիթ,
Հոն արտասուող բամ մը կայ միշտ:

ԵՐԻ ԿԱՔԻՆ

Իր ԿՈՒՑ մ՝ ըսի ես աստղերում-
«Երջամիկ չէք երեւիր դուք»
Ձեր նըշոյլներ՝ ի մութն ամհում
Ունին զըզուամք մի տըրտմասուզ:

«Կարեմ տեսնել յերկինս ի վեր
Սգաւոր կուսից ճերմակ մի պար
Որոնք բըռնած ամթիւ մոնք
Կը յառաջին դամդաղաբար:

«Աղօթքի հետ էք դուք յաւէտ-
Ղիրաւորուած աստղեր էք դուք-
Բամզի արտսուոք եմ լուսաւէտ
Եւ ոչ մըշոյլ՝ զոր կը հնդուք:

«Դուք, աստղերն, դուք մեծ մայրեր
Արարածոց, աստուածներում,
Ունիք աչաց մէջ արցունքներ...»
Ամոք ըսին. «Միայնութիւն...»

«Միզմէ ամծնիր ոք իրստ հեռի
է քոյրերէմ՝ որ մօտ կարծես-
Նըբքն մըշոյլ իւր զըզուելի
Իր հայրենեաց մէջ մնայ ամտես-»

«Եւ սերտ եռամզն իր բոցերում
Մարի յերկինս ամբզայում»:
Ըսի անոց. «Կը հասկըմամ՝
Ըզծեզ, հոգւոց էք դուք մըմամ:

«Ձեզ պէս, ամէմ միմ կը շողայ
Ի քերցմ հեռի՝ որ թուիմ մօտիկ,
Եւ սեմակեաց հոգին ամմահ
Գիշերումս մէջ վառի լըռիկ»: »

ԱՌԱՋԻՆ ՎԻՇՏԸ

Եւ կը յիշիմ ժամանակ մ՝ որ,
Երբ դու կարող չէի մտածել
է՞ր, երբ կըրնար հագնիլ աղուոր
Միշտ մայրս ի սուգ էր համակուել:

Երբ կը բացուէր արկղն հովանուտ,
Ձգայի տագնապ մը ես տարտամ,
Ձի տեսնէի զգետտիմ քով մութ
Կախուած մոյնպէս սեւ քօղ մ՝ երկայմ:

Կտաւ՝ դեռ քիչ առաջ պայծառ՝
Սեւ դրասամզով մ՝ էր խըծալըած,
Ինչ որ կրէր այն ատեն իմ մայր,
Իր տըխրութիւնամբ էր կըմքըւած:

Գաղտուկ ու վրամ չըմտածած
Անքէմ ի սիրտն ինձէ մոյմ սեւ,
Ու կը յայտնէր ինձ մա յամկարծ
Պակասութիւն մի մըշտատես:

Երբ վազէի մարգին վըրամ՝
Ուր կը խաղար մամկանց դասակ,
Շարժէր մախամօքս՝ զարմազամ
Ձգետտուն կապոյտ քառսկուսեակ:

Ձի արդէմ վիշտը ուրբեազամ
Դրեմ էր յիս զիւր քօղ սեւորակ,
Կրէի արդէմ իրեն մըշտամ,
Ի սուգ էի ես՝ ամգիտակ:

ԹԲԳԴ. Հ. Ա. ՂԱԶԻԿԵԱՆ

ՍԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ՔՈՒՆ

HYPERNOTISME

(Շար. տես էջ 377)

LUS Փիղըը ուսուցչին, «Քնածին գօ-
տիք կը կոչուին եւ են մարմնոյն այն սահ-
մանափակ մասերն՝ որոց ճնշմանն յառաջ
կու գայ վայրկենի մէջ մագնիսական բունն,
դարձեալ՝ կրնանք անոնց միջոցաւ գտնա-
գան կերպարանքներ տալ այդ արուեստա-
կան բնոյ, եւ վերջապէս՝ կանխաւ բնացողք
կ'արժնան յանկարծ անոնց ճնշմամբ¹»:

Այս սահմանիս երկու կէտերն էական
են, այսինքն, նախ՝ քնածին գօտիներուն
չափաւոր ճնշմամբ առաջ կու գայ վայրկենի
մէջ մագնիսական բունն. երկրորդ՝ նոյն գօ-
տիներուն ճնշմամբը այլեայլ կերպարանք
կրնայ տրուել նոյն մագնիսական բնոյ, վասն

զի քնածին գոտիներուն կանխաւ քնացողնբ, որ արթնցընելո՞ւ յատկութիւն ընծայելով, ինչպէս կը տեսնենք վերոյիշեալ սահմանին մէջ, յայտնապէս քնածին գոտիները կը շիտ թննք քնանալած գոտիներու հետ՝ որոց զոյժութիւնը նոյն ինքն փիղորը արդէն իսկ կ'ընդունի:

Քնածին գոտիներու կրնանք հանդիպել մարմնոյ գրեթէ ամէն մասանց, և նոյն իսկ գլխոյ և իւրաքանչիւր անդամոց ու իրանաց վրայ. սակայն անոնց թիւը կը տարբերի անձէ անձ: Վասն զի ոմանց վրայ չորս կամ հինգ հատ են, այլոց վրայ՝ բազմաթիւ, այսինքն քսան, երեսուն, յիսուն և աւելի: Իսկ ուղղագրաց մէջ, որք դիւրաւ կը մագնիսանան, երբեմն բոլորովին կը պակսին: Քնածին գոտիները ծածկող մորթն արտաքուստ ամենին մասնաւոր նշան մը չունի՝ որ բժշկին ուշադրութիւնը կարենայ գրաւել: Այդ մորթին գոյնը, ջերմութիւնը նոյն է մերձաւոր մասանց հետ, և սովորաբար սննդական այլալուծեանց կերպն չէ: Այդ քնածին գոտիները գտնելու համար հարկ է ուշադրութեամբ զննել մարմնոյ զանազան կէտերը: Եւ հաւանօրէն արտաքին արտայայտիչ նշանաց պակասութեան պատճառաւ ցարկ անծանօթ ճիացեր են քնածին գոտիք՝ նոյն իսկ զննողաց, որք իրենք զիրենք տուել են ուղղագրութեան և ուղղագրաց վրայ տեսնուած մագնիսական երկայնքներու զիտական քննութեան:

Յաճախ, ոչ միշտ, այս գոտիք մարմնոյ երկու կողմանց վրայ ձգուած են համաչափ կերպով: Կէս անզգայ իւրանակն՝ անզգայ կողմէ միանգամայն և իրենց սովորական ըզգայնութեան մէջ մնացող մասանց վրայ են: Իրենց տարածութիւնն սովորաբար շատ ընդարձակ չէ: Շատ գէպերու մէջ հաստատուած է անոնց չափն՝ իբրեւ մէկէն մինչև չորս կամ հինգ հարիւրորդամեղը տրամագծով: Երբեմն, սակայն հազիւ երբեք, իրենց մակերևութիւն լայնագոյն է, և կարելի է երկու կամ երեք տասնորդամեղը քառակուսի համարել:

Ուրեմն ստոյգ է՝ թէ կան վերոյիշեալ գոտիք և որոնք զիտողութեան արժանի առ-

անձնայատկութիւններ ունին: Այդ փիղորէ հետեալ նկարագիրը կարդանք՝ իմանալու համար թէ ինչպէս պէտք է այդ գոտիներուն քնացուցիչ զօրութիւնը զործադրել:

«Յետկարծական ճնշումն յաճախ ազդողագոյն միջոց մ'է քնածին գոտիները զըրգելու համար: Դարձեալ, շատ անգամ այդ գոտիները ծածկող մորթին հարեանցի զըրգուումն զանոնք ևս կը զրգուէ: Եթէ նոյն մորթը թնթէ կերպով բերինք օտար կակուղ կամ կարծր մարմնով մը, զոր օրինակ, ջրաներկի վրէժիով կամ գալարուած թղթոյ կտորով, կամ եթէ անոր վրայ պարզապէս փշենք, կամ քանի մը կաթիլ տաք կամ պաղ ջուր կաթնեղեններ, կամ ջերմ մարմնոյ մը ջերմացուցիչ ճառագայթները նոյն մորթոյ վրայ զարձնենք, կամ եթերի մի քանի կաթիլ դնենք վրան, և կամ ելեկտրական հոսանք մը անցընենք, այս ամէն զգեցերու մէջ կրնայ առաջ գալ մագնիսական ջունն և կամ զանազան կերպարանքներ առնուլ: Բայց բոլոր քնածին գոտիք հարեանցի զըրգուումներէ չեն զգար, ուստի ստուգելու համար թէ մարմնոյն այս կամ այն մասն քնածին է թէ ոչ, կարևոր է կարգաւորեալ զննութիւն ընել այդ մասանց վրայ սաստիկ ճնշելով: Եւ եթէ այս ճնշումն այդ գոտիներու վրայ կատարուի իրօք, ականթարթի մէջ այնպիսի արգասիք առաջ կու գան՝ որոնք քնածին գոտիները կը ցուցընեն: Իսկ եթէ վերոյիշեալ ճնշումը այդ գոտիներուն սահմանէն դուրս է՝ ամենեկին արգասիք մ'առաջ չի գար. և յիշուի կրնայ այդ ճնշումը շատ կամ սակաւ ցաւ պատճառել, բայց չի քնացներ»¹ ».

Աւստի ստուգելու մագնիսական ջուն առաջ բերելու արագ և դիւրին կերպ մը. գոտին գտնելու պէս՝ մատիղ ծայրոքն պիտի ճնշեն մորթին այն հարիւրորդամեղը քառակուսին՝ որ ունի այդ սքանչելի յատկութիւնը, և անմիջապէս առաջ կու գայ ջունն այնպէս շուտ՝ ինչպէս ելեկտրական զանգաւ կը զարնելու պէս անմիջապէս կը լսուի անոր ձայնը:

Ծօշափելեօք քնացընելու զանազան կերպերուն վրայ ըստ բաւականի խօսեցանք։ Բայց յիշենք որ Պիէն և Ֆէրէ՝ այլ և այլ փորձեր ըրին քնացընելու՝ ազդելով ճաշակելիաց և հոտոտելիաց վրայ։

Յարգ բացատրեցինք մագնիսական ջուն առաջ բերելու պարզագալստ քնական կամ ֆիզիգական միջոցները կամ կերպերը, կը մնայ պարզել հոգեկան ազդեցութեամբ քնացընելու միջոցները։

Բ

Յիրաւի բնականաբար պիտի քննէին զիտնականք՝ թէ արդեօք հոգին և իւր կարողութիւններն չեն կրնար մասամբ մը նպաստել մագնիսական քնոյ։ Եւ զորազարար բացարձակաբար ստոյգ է՝ որ ամէն ուզող չի քնանար. այսու հանդերձ ի փորձոյ յայտնի է՝ թէ կամքն ևս այդ քնոյ վրայ ունի ազդեցութիւն մը, և թէ այս ինչ մտաւորական կամ իմացական վիճակն նպաստաւոր է մագնիսական քնոյ, և այն ինչ վիճակն՝ աննպաստ։ Հետեաբար՝ մագնիսացուցիչք մտածեցին որ իմացականօրէն կամ միտքը ևս գործածեն այդ ջունը աւելի արագութեամբ և ապահովութեամբ առաջ բերելու համար։

Ճէյմս Պրէտ, Մանչեսթրի նշանաւոր բժիշկն շատ ծաւալեց այս դրութիւնը։ Այս՝ յաճախ ըսուած է՝ թէ Պրէտ կը քնացընէ «բնական ազդակաց» ձեռքով, և թէ իրեն դրութեան բուն յատկանիշն այդ է. սակայն սխալ է։ Նոյն ինքն Պրէտի մօտիկ ընենք, որ զմեզ կը համոզէ և հետեալ կերպով կը բացատրէ իրեն գործածած միջոցները։

«Ա՛ն ձախ ձեռքիդ բուրձ մատին, ցուցամատին և միջնամատին մէջ որ և է փայլուն առարկայ մը (սովորաբար կը գործածեն մշտրակալս) . ալեզ 25—45 հարիւրորդա մեղր հեռու բռնէ զայն՝ ճակտէդ սակաւիկ

մի բարձր դիրքով. և զայն բռնողին աչքն ու արտեանունքն մեծ ջանքով սեռեալ պիտի ըլլան նոյն առարկային վրայ։ Անհրաժեշտ հարկ է համոզել այդ անձը՝ որ աչքը անշարժ բռնէ առարկային վրայ, և միտքն ալ յարեալ միայն այս միակ առարկային։ Եր տեսնենք՝ որ աչաց համադրած ազդեցութեամբ, բիւրն նախ կը քաշուին, ապա սակաւ ժամանակէն կը սկսին բացուիլ, և երբ խոշոր կերպով բացուին և երբեք, եթէ ալ ձեռաց ցուցամատն ու միջնամատն բացուին և իրարմէ բաժնուին՝ վերոյիշեալ առարկայէն ձգուելով դէպ ի աչքը, այն առան շատ հաւանական է՝ որ ակամայ կերպով ճօճալով պիտի փակուին արտեանունքը։ Եթէ այդպէս չըլլայ, և կամ, ենթական շարժէ աչացը գունտները, նորէն սկսէ. բայց նախ հասկցուի իրեն՝ թէ հարկ է թողուլ որ արտեանունքը գոցուին երբոր նորէն առան մատուրները ձգես դէպ ի աչքը, և հարկ է՝ որ աչաց գունտներն մի և նոյն դրից մէջ մնան, իսկ միտքն՝ ալեքէն վեր դրռաւծ միակ առարկայով զբաղի։ Ընդհանրապէս աչքերը պիտի փակուին ճօճալով, այսինքն, չզային ձգտմամբ»։

Այդ թէպէտ և փայլուն առարկայի մը վրայ աչաց սեռումն, և մտաց միակ առարկայի և միակ գաղափարի վրայ մտածելն, ի բնէ զրգոյն³ չեն, այսու հանդերձ մագնիսական ջուն կը բերեն։ Աւստիկ ուրեմն մագնիսական քնոյ երկու արտադրիչք, ինչպէս վերագոյն ըսինք, մին՝ բնական, միւր՝ հոգեկան։ Եւ թէ զիտէ՝ թէ, ինչպէս բնական միջոցներն առանձին գործադրուելով այդ ջունը յառաջ կը բերեն, նոյնպէս նաև միայն առանձին հոգեբանականներն պիտի չկարենան նոյն ջունը բերել։ Իրողութիւնք և փորձք պիտի պարզեն այդ ինչիւրը։

Հ. Ս. ՍԱՐԵԱՆ

Շարայարեցի

1. *Le magnétisme animal*, էջ 63 (Գ. ապ.)
2. *Neurypnologie, Traité du sommeil nerveux*

ou hypnotisme. Traduction française du Dr. Jules Simon, էջ 32 :